

МІСЦЕ СІМЕЙНИХ ФІРМ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

PLACE OF THE FAMILY BUSINESS IN THE SYSTEM OF THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

Сучасний стан української економіки і світової спільноти висуває на перший план не тільки економічні, але і соціальні проблеми. Однак вирішення цих проблем лежить саме у сфері економіки. В умовах соціально-економічних санкцій все більшої актуальності набуває дослідження проблематики сімейного бізнесу. Цей тип організації виробництва є більш гнучким і чутливим до зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливає на економіку країни. Значущість сімейного підприємництва як форми малого бізнесу в Україні ще не повною мірою оцінена суспільством і поки що слабо відображена в державній економічній політиці. Головна ж проблематика полягає в тому, що нині в Україні практично повністю відсутня чітка нормативно-правова регламентація досліджуваного виду діяльності та означених нами форм ведення господарської діяльності або стратегія використання сімейного підприємництва для соціалізації економіки країни. Навіть більше, на загальнодержавному рівні взагалі немає законодавчої підтримки цього найважливішого сектору національної економіки. Маючи великий потенціал розвитку, сімейне підприємство стикається з проблемами, деякі з яких розглянуті в цьому дослідженні. У статті проаналізовано місце сімейних фірм у системі національної економіки України, досвід розвитку цього виду підприємства в Україні і за кордоном, проблеми та перспективи розвитку.

Ключові слова: сімейна фірма, державна підтримка сімейного бізнесу, інституціоналізація бізнесу, інноваційний сімейний бізнес.

Современное состояние украинской экономики и мирового сообщества выдвигает на первый план не только экономические,

но и социальные проблемы. Однако решение этих проблем лежит именно в сфере экономики. В условиях социально-экономических санкций все большую актуальность приобретает исследование проблематики семейного бизнеса. Этот тип организации производства является более гибким и чувствительным к внешним и внутренним факторам, влияющим на экономику страны. Значимость семейного предпринимательства как формы малого бизнеса в Украине еще не в полной мере оценена обществом и пока слабо отражена в государственной экономической политике. Главная же проблематика заключается в том, что сегодня в Украине практически полностью отсутствует четкая нормативно-правовая регламентация изучаемого вида деятельности и указанных нами форм ведения хозяйственной деятельности или стратегия использования семейного предпринимательства для социализации экономики страны. Более того, на общегосударственном уровне вообще не существует законодательной поддержки этого важнейшего сектора национальной экономики. В статье проанализировано место семейных фирм в системе национальной экономики Украины, опыт развития данного вида предпринимательства в Украине и за рубежом, проблемы и перспективы развития. Имея большой потенциал развития, семейное предпринимательство сталкивается с проблемами, некоторые из которых рассмотрены в данном исследовании.

Ключевые слова: семейная фирма, государственная поддержка семейного бизнеса, институционализация бизнеса, инновационный семейный бизнес.

УДК 334.7

<https://doi.org/10.32843/infrastruct33-34>

Смигур В. С.

аспірант, викладач кафедри фінансів
Університет Марії Кюрі-Склодовської
в Любліні

The current state of the Ukrainian economy and world community highlights not only economic but also social problems. However, the solution to these problems lies precisely in the sphere of economy. In the context of socio-economic sanctions, the study of family business issues is becoming increasingly relevant. This type of production organization is more flexible and sensitive to external and internal factors that affect the economy of the country. The importance of family entrepreneurship as a form of small business in Ukraine has not yet been fully appreciated by society and is still poorly reflected in state economic policy. The main problem is that today in Ukraine there is almost no clear legal regulation of the studied activity and the types of economic activities we have identified or the strategy of using family business to socialize the country's economy. Moreover, there is no legislative support at the national level for this major sector of the national economy. Small business contributes to the expansion of democracy in the field of social and labor relations, giving the opportunity to choose social status in the economic activity of an entrepreneur or a hired worker. The main goal of the system of measures aimed at the development of family business in the economy of Ukraine should be to create economic, legal and organizational conditions for the formation of a family business infrastructure in the region, which ensures its accelerated and effective growth. Macro-level constraints on small business development affect not only family business. A large part of them affect all business activity in the country, but family businesses are most prone to their influence, especially at present when the process of their formation is taking place. Therefore, in order to successfully tackle the problems and challenges that have been raised, it will be advisable to develop and approve at the State level the Family Business Development Program. With great potential for development, family entrepreneurship faces challenges, some of which are addressed in this study. The article analyzes the place of family firms in the national economy of Ukraine, the experience of developing this type of entrepreneurship in Ukraine and abroad, problems and prospects for development.

Key words: family business, state support of family business, business institutionalization, innovative family business.

Постановка проблеми. Означені темою аспекти соціально-економічного становища України свідчать про необхідність більш глибокого теоретичного аналізу процесу становлення і розвитку сімейного підприємництва на сучасному етапі, а також вимагають розроблення системи заходів, спрямованих на підвищення якісного рівня дер-

жавної підтримки малого бізнесу і, зокрема, сімейного підприємства як однієї з його форм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням сімейних форм малого підприємства присвячені праці учених Г. Берла, М. Вебера, Дж. Геллбрайт, П. Друкера, В. І. Леніна, К. Маркса, А. Маршалла, Л. Роджерса, Ж-Б Сея, Е. Тоф-

флера, Б. Харрісона, Й. Шумпетера, І. Грачова, Т. Демиденко, Л. Котової, І. Нелон, А. Старкова.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження місця сімейних форм у системі національної економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішення соціально-економічних проблем сімей в Україні може стати успішним тільки в тому разі, коли до дотаційних механізмів державної підтримки додадуться заходи зі створення їм можливостей для самозабезпечення і самодостатності, в тому числі шляхом формування умов для розвитку сімейного малого і мікропідприємництва та реалізації комплексу заходів підтримки сімейного бізнесу.

Сучасний стан української економіки і світової спільноти висуває на перший план не тільки економічні, але і соціальні проблеми. Однак вирішення цих проблем лежить саме у сфері економіки.

Відзначимо, що видатні мислителі, філософи, економісти намагалися вирішити головну проблему людства – бідність. Кожна історична епоха стикалася з різними, іноді важко розв'язуваними, питаннями.

Кожне покоління намагалося вирішити проблеми, що виникли, своїми специфічними методами. Завдання нашого дослідження полягає в тому, щоб показати роль і значення сімейних фірм (господарств) у системі національної економіки України.

Цілком очевидно, що теоретичною базою нам буде слугувати методологія інституціоналізму, зокрема її історичне відгалуження.

На відміну від представників класичної політичної економії, інституціоналісти історичної школи переконливо довели важливість національної специфіки на соціально-економічній динаміці, показали зростаючу роль людського фактора, моралі, культури, етики.

Особливе місце виділимо теоретичним підходам М. Вебера про розмаїття форм господарювання, їхню специфіку в загальній структурі цивілізацій. І тут ми підходимо до дуже важливого положення про те, що кожна країна з урахуванням історичних, природно-кліматичних та політичних умов формує типи економічних укладів і їхню еволюцію.

Користуючись силою абстракції, ми виокремлюємо сімейні форми господарювання із загальної багатоукладної економіки.

Слід нагадати, що в радянський період, коли гігантоманія була партійно-державною політикою, були задумані сімейні види господарської діяльності (промисли, ремесло, дрібна сімейна торгівля і багато інших видів господарювання). І в цих умовах лише в селянському середовищі збереглося єдине джерело поповнення сімейного бюджету та й просто фізичного виживання.

Зазначимо, що так звані особисті підсобні господарства давали 25–35% сімейного бюджету селян-колгоспників.

Сучасний етап розвитку економіки України і виклики, з якими зіткнулася значна частина населення, спонукають економічну науку по-новому поглянути на означену проблему, а саме вплив сімейного фактора на економіку країни.

І тут виявляються вже в ХХІ столітті дуже актуальні теоретичні погляди видатного швейцарського мислителя Сисмонді (1773–1842) про перспективність економічної системи зі значним розвитком дрібних товарних господарств, заснованих на сімейних ресурсах.

Історія свідчить про домінування у деяких сферах навіть сімейних династій у політиці, економіці, науці, а в країнах зі стабільною обстановкою – товарних сімейних підприємствах різної спеціалізації. Ми не пропагуємо ідею повернення до патріархальних соціально-економічних укладів, але відзначаємо, що сімейні трудові традиції вельми ефективні і конкурентоздатні.

Такий тип господарювання швидко пристосовується до умов, що змінюються, знаходить стійку економічну нішу.

Відзначимо, що представники матеріалістичної школи, такі як К. Маркс (1818–1883), Ф. Енгельс (1820–1895); В.І. Ленін (1870–1924), аж ніяк не заперечували багатуюкладності в національній економіці.

Підкреслимо низку специфічних рис доцільності розвитку сімейного укладу сучасної України.

По-перше, розвиток сімейних підприємств можливий на абсолютно новій технічній і технологічній основі. На ринку з'явилися сучасні верстати, пристосування, інструменти, що забезпечують високу продуктивність і якість товарів, робіт і послуг.

По-друге, законодавча база, яка сформувалася в Україні за останні 15–20 років, дає інституційну основу розвитку розмаїття форм діяльності сімейних фірм.

По-третє, особливо це підкреслимо, внутрішньорегіональний, загальноукраїнський і світовий ринок потребують товарів, робіт і послуг із досить високим рівнем ціноутворення і прибутковості.

Цілком послідовно постає питання, які ж форми сімейних господарств (підприємств) можливі в сучасній Україні та яка їхня роль в сучасній українській економіці.

Треба сказати, що частина форм діяльності в сучасній Україні вже є. Багато з них представлені в Центральному регіоні.

Найбільш успішний розвиток отримали сімейні підприємства у сфері ювелірного промислу (ювелірного виробництва і торгівлі), сільського господарства, і цьому факту є розумне пояснення.

У нашій країні метою створення сімейного бізнесу, як і бізнесу загалом, є отримання прибутку,

причиною якого є небажання «працювати на когось» і ділитися з ким би то не було прибутком, неможливість знайти гідну роботу, рідко – само-реалізація. Причому сімейною власна справа стає зазвичай неусвідомлено.

Родичі починають займатися власною справою спільно як через недовіру до найманих працівників, так і через недостатній стартовий капітал, у зв'язку з чим не можуть забезпечити заробітну плату найманим робітникам, тоді як «члени сім'ї» гнучкіше відносяться до організації свого робочого часу і навіть до виплати заробітної плати.

Вони готові більшою мірою підлаштовувати свій особистий час під потреби бізнесу, переробляти додаткові години, ніж сторонні співробітники, що робить бізнес більш гнучким і економічним. Крім того, члени сім'ї не будуть вимагати стабільних щомісячних виплат на шкоду подальшому розвитку бізнесу або в період, коли фірма зазнає фінансових труднощів, оскільки особисто зацікавлені у зміцненні і зростанні компанії.

Статистика показує, що частими є випадки, коли члени сім'ї готові безкоштовно працювати для того, щоб підтримати бізнес сім'ї в особливо напружені періоди, навіть маючи при цьому іншу спеціальність і постійно оплачувану роботу [4; с. 19]. Це є значним плюсом в організації власної справи, і багато малих підприємств «виживають» завдяки цьому фактору в момент фінансового застою. Хоча тут варто зазначити, що часто співробітники, взяті на роботу, виходячи лише з цілей економії коштів, не завжди є фахівцями високого рівня.

При цьому, сподіваючись на успіх справи й отримання максимального прибутку, у них є бажання працювати і вдосконалюватися, з чого випливає висновок, що сімейний бізнес штовхає до професійного розвитку, а накопичені знання і досвід, отримані в процесі роботи, не зникають, не йдуть із найманими працівниками, а залишаються всередині компанії, що є також позитивним моментом.

Слід зазначити, що характер праці у сімейних підприємствах більш однорідний і тим самим є умовою якості продукції.

Відкриття сімейного підприємства – складний багаторівневий процес, що вимагає виконання цілої низки умов.

Фактично сімейною фірмою можна вважати будь-яке підприємство, значна частина власності або управління якого належить членам однієї сім'ї, переважна частина з яких безпосередньо працює на цьому підприємстві.

На нашу думку, типологія підприємств сімейного бізнесу вимагає поділу на сімейні підприємства «міського типу» і селянські фермерські господарства, оскільки і умови функціонування, і вимоги початкового етапу розвитку для них істотно розходяться.

У місті сімейне підприємство прагне зайняти своє місце у сферах, не характерних для великого і середнього бізнесу.

Це дрібнооптова і роздрібна торгівля, побутове обслуговування, ресторанний бізнес, транспортне обслуговування населення, ремонт і будівництво, бухгалтерські роботи й аудит та ін.

Особливу групу в сімейного підприємства становлять великі корпорації, акціонерні товариства, «фінансові імперії», контрольний пакет акцій яких протягом декількох поколінь знаходиться в руках однієї сім'ї. Таке «підприємство» вже не можна віднести до сфери малого бізнесу, однак починалися вони, як правило, з невеликих сімейних компаній.

Динамічний розвиток сімейного підприємства в Україні вимагає вжиття системи заходів, спрямованих на створення сприятливих інституційних умов, що дасть змогу надалі досягти рівня розвинених країн, де сімейні підприємства становлять значну, якщо не більшу економічно активну частину малих підприємств, особливо їхн. успішну частину.

Сімейне підприємство як особлива форма малого бізнесу має низку переваг, які зумовлюють його значущість для економіки країни, а саме:

- високий рівень адаптивності та інноваційності, здатність швидко реагувати на мінливі потреби ринку;
- виконання важливої соціальної функції зміцнення інституту сім'ї, сприяє успішності виховання дітей, їх соціалізації, а також вирішення демографічних проблем;
- забезпечує високий рівень мотивації до підвищення ефективності виробництва;
- сприяє підприємницькій самореалізації громадян, що є необхідною умовою сталого розвитку економіки;
- сприяє стабілізації соціально-економічної ситуації у товаристві.

Досвід західних країн, де історія розвитку підприємства налічує вже кілька століть, свідчить про те, що підприємство сприяє зміцненню сім'ї, зменшує кількість сімейних конфліктів і збільшує можливості для вирішення побутових проблем.

Для сімейного бізнесу характерні адаптивність і стійкість, оскільки стійкі сімейні зв'язки накладають на бізнес структуру сімейного підприємства, що знижує ризик ведення економічної діяльності, підвищує рівень мотивації всіх його учасників.

Фірма, в якій працюють родичі, дає немало та гарантовану можливість працевлаштування дітей, літніх членів сім'ї, а також людей з обмеженими можливостями.

Посильна участь у сімейній справі є таким собі способом соціалізації дітей і підлітків, їхньої адаптації до подальшої трудової діяльності.

Як мала форма господарювання, сімейні фірми виступають як фактори, що сприяють більш ефективному функціонуванню великих і середніх фірм.

Сімейні підприємства, як правило, працюють на місцевій сировині і на місцевому ринку, тим самим активізуючи його, створюючи передумови вдосконалення регіонального розвитку, забезпечуючи підприємства невеликими, але постійними замовленнями.

Крім того, розвиток сімейного підприємництва стає основою зростання «середнього класу» як одного з факторів соціально політичної та економічної стабільності.

Таким чином, сімейне підприємництво в сучасній українській економіці здатне відіграти такі функції:

1. Сімейний бізнес є основою формування середнього класу – гаранта

політичної стабільності, демократичного розвитку суспільства.

2. Представники сімейного бізнесу здатні не тільки забезпечувати ефективну самозайнятість, а й створювати нові робочі місця.

3. Розвинений сімейний бізнес обслуговує основну масу споживачів, виробляючи товари і послуги відповідно до мінливих вимог споживачів і ринку.

4. Сектор малого підприємництва може мати інноваційний характер, оскільки він найбільш гнучко, динамічно освоює нові ризиковані види продукції і послуг.

5. Малий бізнес є способом розкриття внутрішнього потенціалу особистості, самореалізації у трудовій діяльності.

6. Масовий розвиток сімейного підприємництва сприяє позитивній зміні суспільної психології й адаптації ціннісних орієнтирів основної маси населення до нових соціально-економічних умов.

Крім того, в нашій публікації вважаємо за доцільне окреслити межі соціально значущих аспектів сімейного підприємництва, адже останнє здатне до пом'якшення соціальної напруженості і демократизація ринкових відносин та створення нових робочих місць з метою боротьби з бідністю і зниження рівня безробіття за рахунок меншої вартості їх створення, ніж у великому бізнесі.

На наш погляд, важлива роль сімейного підприємництва – це сприяння залученню до процесу громадського виробництва трудових ресурсів, мало використовуваних іншими категоріями роботодавців (пенсіонерів, студентів, учнів, інвалідів)

Також мале підприємництво сприяє розширенню демократії у сфері соціально-трудова відносин, надаючи можливість вибору соціального статусу в економічній діяльності підприємця або найманого працівника.

За даними ООН, малі та середні підприємства є роботодавцями майже для 50% трудового населення всього світу. Так, наприклад, в США малі

підприємства дають 60% нових робочих місць. За часів кризи проблеми безробіття в розвинених країнах вирішувалися за допомогою малих підприємств

Мале, в тому числі сімейне, підприємництво розглядається ООН і Міжнародною організацією праці як один із стратегічних напрямів боротьби з бідністю.

Успішність розвитку малого, і в тому числі сімейного, бізнесу визначається не тільки зовнішніми інституційними умовами функціонування, в розвитку яких в українській економіці спостерігається явна позитивна динаміка, але і якісним рівнем управління безпосередньо всередині підприємства.

При цьому саме для сімейного підприємництва принципово важливою є така побудова управління персоналом, яка дозволяла б домагатися відповідної робочої дисципліни, але не руйнувала б сімейні відносини.

Найбільш ефективною структурою для невеликої сімейної фірми є лінійно-функціональна структура. Ця форма організації фірми реалізує принцип демократичного централізму, що припускає колективну підготовку й обговорення рішень, а прийняття рішення і відповідальність за їх виконання покладено на керівника.

Така структура поєднує в собі кращі властивості (чіткі зв'язки підпорядкованості, централізація управління в одних руках) і функціональність (поділ праці, кваліфікована підготовка рішень) структур.

Значущість сімейного підприємництва як форми малого бізнесу в Україні ще не повною мірою оцінена суспільством і поки що слабо відображена в державній економічній політиці.

Головна ж проблематика полягає в тому, що нині в Україні практично повністю відсутня чітка нормативно-правова регламентація досліджуваного виду діяльності та означених нами форм ведення господарської діяльності або стратегія використання сімейного підприємництва для соціалізації економіки країни.

Навіть більше, на загальнодержавному рівні взагалі немає законодавчої підтримки цього найважливішого сектору національної економіки.

Крім того, як ми гадаємо, серйозною перешкодою на шляху розвитку сімейного підприємництва стає недолік кредитування, зумовлений високим рівнем відсотків за кредит і жорсткими вимогами до умов забезпечення кредиту, наявність серйозних адміністративних бар'єрів і слабкий рівень розвитку інфраструктури, особливо в невеликих містах України.

Проблеми, що стримують розвиток малого бізнесу, на макrorівні стосуються не тільки сімейного підприємництва.

Значна їх частина впливає на всю підприємницьку діяльність у державі, проте сімейні

підприємства найбільш схильні до їх впливу, особливо тепер, коли відбувається процес їх становлення.

Ми вважаємо за доцільне в таких умовах запропонувати заходи щодо вдосконалення механізму державної підтримки сімейного підприємництва, які дозволять здійснити чітке закріплення сімейних фірм в загальнонаціональній економіці.

Головною метою системи заходів, спрямованих на розвиток сімейного бізнесу в економіці України, має стати створення економічних, правових та організаційних умов для формування в регіоні інфраструктури сімейного підприємництва, що забезпечує його прискорене й ефективне зростання.

Отож для успішного вирішення порушених проблем та завдань доцільно буде розробити та затвердити на державному рівні Програми сприяння розвитку сімейному підприємництву.

Висновки з проведеного дослідження.

У результаті нашого наукового пошуку за тематикою дослідження нами доведено, що відкриття сімейного підприємства – складний багаторівневий процес, що вимагає виконання цілого ряду умов.

Фактично сімейною фірмою можна вважати будь-яке підприємство, значна частина власності або управління якого належить членам однієї сім'ї, переважна частина з яких безпосередньо працює на цьому підприємстві.

Типологія підприємств сімейного бізнесу вимагає поділу на сімейні підприємства «міського типу» і селянські фермерські господарства, оскільки й умови функціонування, і вимоги початкового етапу розвитку для них істотно розходяться.

Динамічний розвиток сімейного підприємництва в Україні вимагає прийняття системи заходів, спрямованих на створення сприятливих інституційних умов, що дасть змогу надалі досягти рівня розвинених країн, де сімейні підприємства становлять значну, якщо не більшу економічно активну частину малих підприємств, особливо їхню успішну частину.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баранець Н.І. Переваги і недоліки в розвитку малого сімейного підприємництва. *Бізнес в законі*, 2008. № 3. 129–130 с.
2. Державне регулювання економіки: навч. метод. комплекс. А.Ф. Мельник та інш. Тернопіль: Економ. думка, 2007. 212 с.
3. Дмитренкова О.М. Соціально-педагогічні функції сімейно-трудова господарств. *Вісник Костромського державного університету ім. Н.А. Некрасова. Серія: Педагогіка. Психологія. Соціальна робота. Ювенологія. Соціокінетика*, 2008. Т. 14. № 5. 204–208 с.
4. Історія економічних вчень: навч. пос. Юхименко П.І., Леоненко П.М. К.: Знання Прес, 2004. 514 с.

5. Національна економіка: навч. посібник: за ред. А.Ф. Мельник. К.: Знання, 2011. 480 с.

6. Реверчук С.К. Малий бізнес: методологія, теорія і практика. Київ: ІЗМН, 1996. 41–64 с., 98–131 с.

7. Chrisman J.J., Chua J.H., Sharma P. Trends and directions in the development of a strategic management theory of the theory of the family firm. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 2005. vol. 29, iss. 5, 555–575 p.

8. Hall P.D. A historical overview of family firms in the United States. *Family Business Review*, 1988. vol. 1, iss. 1, 51–68 p.

9. Moores K. Paradigms and theory building in the domain of business families. *Family Business Review*, 2009. vol. 22. iss. 2. 167–180 p.

10. Sharma P. An overview of the field of family business studies: Current status and directions for the future. *Family Business Review*, 2004. vol. 17. iss. 1, 1–36 p.

11. Bammens Y., Voordeckers W., Van Gils A. Boards of directors in family firms: A generational perspective. *Small Business Economics*, 2008. vol. 31, iss. 2. 163–180 p.

12. Astrachan J.H. Strategy in family business: Toward a multidimensional research agenda. *Journal of Family Business Strategy*, 2010. vol. 1. iss. 1. 6–14 p.

13. Gallo M.A., Kenyon-Rouvinez D. The Importance of family and business governance. In book: D. Kenyon-Rouvinez, J. Ward (Eds.) *Family business: Key issues*. New York, Palgrave, Macmillan, 2005. 45–57 p.

14. Goel S., Mazzola P., Phan P.H., Pieper T.M., Zachary R.K. Strategy, ownership, governance, and socio-psychological perspectives on family businesses from around the world. *Journal of Family Business Strategy*, 2012. vol. 3. iss. 2. 54–65 p.

REFERENCES:

1. Baranets N.I. (2008) Perevagy i nedoliky v rozvytku malogo simejnogo pidpryyemnyctva. [Advantages and disadvantages in the development of small family business.] *Business in Law*. no. 3. pp. 129–130.
2. Derzhavne regulyvannya ekonomiky: navch. metod. kompleks. [State regulation of the economy: teaching method. complex.] A.F. Melnyk and others. (2007) Ternopil: *Economical Thought*, p. 212.
3. Dmitrenkova O.M. (2008) Socialno-pedagogichni funkciyi simejno-trudovykh gospodarstv. [Socio-pedagogical functions of family-owned farms]. *Bulletin of Kostroma State University O.N. Nekrasova. Series: Pedagogy. Psychology. Social work. Juvenology. Sociokinetics*. vol. 14. no. 5. pp. 204–208.
4. Istoriya ekonomichnykh vchen: navch. pos. [History of economic studies: study. pos.] Yukhimenko P.I., Leonenko P.M. (2004) K.: *Knowledge Press*. p. 514.
5. Nacionalna ekonomika: navch. posibnyk: [National Economy: study. manual:] Ed. A.F. Miller. (2011) K.: *Knowledge*. p. 480.
6. Reverchuk S.K. (1996) Malyj biznes: metodologiya, teoriya y praktyka. [Small Business: Methodology, Theory and Practice.] Kiev: *ISMN*. pp. 41–64, pp. 98–131.
7. Chrisman J.J., Chua J.H., Sharma P. (2005) Trends and directions in the development of strategic management theory of family firm theory. *Entrepreneurship Theory and Practice*. vol. 29, iss. 5. pp. 555–575.

8. Hall P.D. (1988) A historical overview of family firms in the United States. *Family Business Review*. vol. 1, iss. 1. pp. 51–68.

9. Moores K. (2009) Paradigms and theory building in the domain of business families. *Family Business Review*. vol. 22, iss. 2. pp. 167–180.

10. Sharma P. (2004) An overview of the field of family business studies: Current status and directions for the future. *Family Business Review*. vol. 17, iss. 1, pp. 1–36.

11. Bammens Y., Voordeckers W., Van Gils A. (2008) Boards of directors in family firms: A generational perspective. *Small Business Economics*. vol. 31, iss. 2. pp. 163–180.

12. Astrachan J.H. (2010) Strategy in family business: Toward a multidimensional research agenda. *Journal of Family Business Strategy*. vol. 1, iss. 1. pp. 6–14.

13. Gallo M.A., Kenyon-Rouvinez D. (2005) The Importance of Family and Business Governance. In book: D. Kenyon-Rouvinez, J. Ward (Eds.) *Family business: Key issues*. New York, Palgrave, Macmillan. pp. 45–57 p.

14. Goel S., Mazzola P., Phan P.H., Pieper T.M., Zachary R.K. (2012) Strategy, ownership, governance, and socio-psychological perspectives on family businesses from around the world. *Journal of Family Business Strategy*. vol. 3, iss. 2. pp. 54–65.

Smygur Witalij

Postgraduate Student,
Instructor at Department of Banking
Maria Curie-Skłodowska University

PLACE OF THE FAMILY BUSINESS IN THE SYSTEM OF THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

The purpose of the article. The purpose of the study is to study the place of family forms in the system of national economy of Ukraine.

A more profound theoretical analysis of the process of formation and development of family business at the present stage, and also require the development of a system of measures aimed at raising the quality level of state support of small business and, in particular, family business as one of its forms.

Methodology. While working on the publication, we used the methods of analysis, comparison and observation/

Results. As a result of our research on the subject of research, we have proved that the opening of a family business is a complex multi-level process that requires a number of conditions.

In fact, a family firm can be considered any enterprise, a large part of ownership or management belongs to members of the same family, most of which directly work in this enterprise.

The typology of family business enterprises requires the division of the "city type" family enterprises and peasant farms, since the conditions of functioning and requirements of the initial stage of development for them essentially diverge.

The dynamic development of family business in Ukraine requires the adoption of a system of measures aimed at creating favorable institutional conditions that will further reach the level of developed countries, where family enterprises make up a significant, if not larger, economically active part of small enterprises, especially their successful part.

The main problem is that today in Ukraine there is almost no clear legal regulation of the studied activity and the types of economic activities we have identified or the strategy of using family business to socialize the country's economy.

Moreover, there is no legislative support at the national level for this major sector of the national economy.

In addition, we believe that a serious obstacle to the development of family business is the lack of credit, due to the high level of interest on the loan and stringent requirements for loan conditions, the presence of serious administrative barriers and poor level of infrastructure development, especially in small cities of Ukraine.

Practical implications. In order to successfully resolve the problems and problems encountered in the article, we believe that it would be advisable to develop and approve at the state level a Program for the Promotion of Family Entrepreneurship Development.

Value/originality. The aspects of the socioeconomic status of Ukraine, pointed out by the theme, point to the need for a more in-depth theoretical analysis of the process of formation and development of family business at the present stage, and also require the development of a system of measures aimed at raising the qualitative level of state support of small business and, in particular, family business as one with its forms.